

RM 196

631.411:631.92 (438) 4/3

69

ZYGMUNT G L I N K A

15.12.1947 (122.243.61):631.42

Charakterystyka obszaru ciążenia gospodarczego

Wisły z punktu widzenia jakości gleb i podziętu

na kategorii użytkowania.

M a j 1947 r.

Zadaniem niniejszej pracy jest obiektywna analiza t.zw. "obszaru doliny Wisły" z punktu widzenia jakości gleb i podziału na kategorie użytkowania.

Obszar ciążenia gospodarczego wielkiej rzeki nie jest pojęciem z góry określonym, aczkolwiek jego granice w pewnej mierze wyznaczone bywają przez zasięg terytorialny dorzecza; w naszym wypadku opieramy się na rozgraniczeniu zaprojektowanym przez prof.dr.Rajmunda Galona jako pierwsze podejście, przy czym obszar ciążenia rzeki Wisły pomyślany jest szeroko, wybiegając dość znacznie poza strefę bezpośredniego oddziaływania głównej arterii wodnej; tym niemniej pewna część dorzecza nie wchodzi tu w rachubę, a mianowicie górny bieg dopływów karpackich, większość doliny Bugu oraz okolice górnej Narwi i Biebrzy.

Granice wytknięte przez prof.Galona zmienione zostały lokalnie tylko o tyle, o ile było to konieczne ze względów metodycznych, dyktowanych przez postulat niedzielenia powiatów, stanowiących z punktu widzenia dostępnych nam źródeł statystycznych określone całości.

Ogólna powierzchnia rozpatrywanego przez nas terytorium obejmuje około 115.000 km², co odpowiada mniej więcej 37% obecnej powierzchni Polski; na całość tę składa się 105 jednostek administracyjnych, a mianowicie 93 powiaty ziemskie oraz 12 miast wydzielonych, w czym 11 powiatów grodzkich i 1 województwo grodzkie: m.st.Warszawa.

Tak rozległy obszar nie może być oczywiście rozpatrywany jako całość jednolita; nasuwa się więc potrzeba podzielenia go

na szereg okręgów, wykazujących pewne cechy swoiste, odpowiadające różnorodnym predyspozycjom gospodarczym poszczególnych okolic. Podział taki może być zaprojektowany rozmaicie, zależnie od założeń metodologicznych, jakie sobie postawimy; ideał polegający na ścisłym wyodrębnieniu okręgów o wyraźnych nie zazębiających się wzajemnie dominantach nie jest osiągalny w praktyce z tej prostej przyczyny, iż każde z możliwych do pomyślenia kryteriów wyznacza odmienne rozgraniczenia naturalne. Wymienić możemy przykładowo kryteria takie, jak: rzeźba terenu, jakość gleb, stopień lesistości, zagęszczenie ludności, rozmiar i rodzaj przemysłowienia, stopień urbanizacji, wreszcie specjalizacja produkcji roślinnej i zwierzęcej. Syntetyczne ujęcie wypadkowej wszystkich tych momentów dałoby wynik kompromisowy i w rezultacie dość przypadkowy; dlatego właściwiej będzie ograniczyć się do pewnych czynników uznanych za najważniejsze i oparty na nich zasadniczy podział skontrolować i uzupełnić z punktu widzenia kryteriów wtórnych celem uniknięcia rażących niekonsekwencji.

Założenie niniejszej pracy, podjętej od strony zbadania naturalnych właściwości siedliska, skłania nas do wyboru - w charakterze czynnika głównego - kryteriów fizjograficznych, w pierwszym rzędzie glebowych; pomyślany z tego punktu widzenia podział uzgodniony został przez pracownię Gospodarki Wodnej Biura Studiów Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego z prof.dr.Stefanem Różyckim, przy czym przyrodniczo najwłaściwsze rozgraniczenie zmodyfikowane zostało w pewnej mierze przez wspomniany już postulat niedzielenia powiatów, oraz przez potrzebę dostosowania układu do

gotowych, niejako narzuconych ram konfiguracji zewnętrznej.

Wyodrębnione w ten sposób okręgi w liczbie 16 nie mogą mieć znaczenia samoistnego, odpowiadającego w pełni np. postulatowi najwłaściwszego podziału państwa na regiony administracyjne; odzwierciedlają one jedynie pewien układ, możliwie logiczny w odniesieniu do interesującego nas w tej chwili zagadnienia, jakim jest zagospodarowanie doliny Wisły. Również i nazwy orientacyjne, które nadaliśmy poszczególnym okręgom, rozumiane być muszą z tym samym zastrzeżeniem.

Zanim przejdziemy do omawiania tablic szczegółowych, dołączonych przy końcu niniejszego szkicu, przedstawimy najogólniejszą charakterystykę wyodrębnionych okręgów, których obraz graficzny uwidoczniony jest na załączonym planie orientacyjnym w podziałce 1:2.500.000; w związku z tą charakterystyką podać należy następujące uwagi objaśniające:

1) Liczby powierzchniowe opierają się na danych zawartych w Wiadomościach Statystycznych G.U.S., zeszyt specjalny 1 z roku 1946.

2) Wskaźnik lesistości dotyczy stosunku procentowego ogólnej powierzchni lasów do całkowitej powierzchni okręgów; jest on więc mniej więcej o 10% większy od wskaźnika powierzchni produkującej drewno; tj. ścisłej powierzchni leśnej po wyłączeniu dróg, wód i wewnętrznych gruntów nieleśnych.

3) Wskaźnik urbanizacji odpowiada procentowemu stosunkowi ludności zamieszkałej w miastach do zaludnienia ogólnego - na podstawie wyników spisu ludności z dnia 14 lutego 1946 r.

4) Wskaźnik uprzemysłowienia oparty jest na danych przedwojennych, dotyczących procentu ludności poszczególnych powiatów, poświęcającej się przemysłowi i rzemiosłom; dane dotyczące ziem dawnych zaczerpnięto z Małego Rocznika Statystycznego 1938 - w stosunku do Ziem Odzyskanych oparto się na cyfrach statystyki niemieckiej z roku 1939; przy wyliczaniu wskaźników okręgowych wzięto pod uwagę obecne liczby zaludnienia ogólnego.

5) W związku z rozgraniczeniem niektórych okręgów niezbędne są pewne omówienia - a to wskutek niemożności dostosowania lokalnych warunków fizjograficznych do narzuconej konfiguracji ogólnej; tak więc północno-zachodnia część okręgu Sanu różni się od reszty wybitnie mniejszą wartością glebową; w okręgu sandomiersko-lubelskim to samo zjawisko dotyczy zach. części pow. biłgorajskiego, półn. części pow. puławskiego i lubartowskiego, oraz półn.-zach. części pow. opatowskiego, ciężącej już ku okręgowi świętokrzyskiemu, podczas gdy poł.-wsch. część pow. iłżeckiego (Wierzbnik) ciężą glebowo ku okręgowi sandomierskiemu.

